Е-списание СОЦИАЛНА РАБОТА
2020, брой 1, година VIII, 18–43
www.swjournal-bg.com

Предизвикателствата пред социалната работа във века на четвъртата индустриална революция и други глобални изменения (управленски дискурс)

Атанас Генчев

Обичайното състояние на обществото стана толкова ограничено във времето и пространството, че на фона на непрекъснатите промени обичайното се превърна в необичайно състояние.

Резюме: *Настоящата студия изследва въпроса за влиянието на четвъртата индустриална революция и глобалните изменения на XXI век като застаряване на населението, увеличаване на населението, климатичните изменения и голямата ножица между бедни и богати върху социалната работа. Дават се прогнози за предизвикателствата и развитието на социалната работа в бъдеще. Изведени са основните области в социалната работа, където ще се наблюдават най-големи изменения и по-специално в характера на труда на социалния работник и в управлението на социалната работа.*

Ключови думи: *социална работа, характера на труда, управлението на социалната работа, четвърта индустриална революция, глобални изменения*

Challenges to social work and the menagement of social work in the century of the fourth industrial revolution and other global changes (management diskourse)

Atanas Genchev

Abstract: *This paper presents explores the impact of the Fourth Industrial Revolution and the global changes of the 21st century, such as population aging, population increase, climate changes, and the great scissors between the poor and rich on social work. Predictions are given of the challenges and development of social work in the future. The main areas of social work are highlighted, where the greatest changes will be observed, in particular in the nature of the work of the social worker and in the management of social work.*

Keys words: *social work, job characteristics management of social work, fourth industrial revolution, global changes.*

Увод

Навлизането на четвъртата индустриална революция и глобалните изменения на XXI век като застаряване на населението, увеличаване на населението, климатичните изменения и голямата ножица между бедни и богати влияят върху всички сфери на човешката дейност. Това означава, че социалната

работа също се влияе и ще претърпява все повече изменения, които трябва да се описват и анализират. Най-важно е да се проследят промените, които ще настъпят в характера на труда на социалния работник и в управлението на социалната работа. Докато в българската литература липсват такива прогнози и анализи, то през последните години в страни с дългогодишни традиции в областта на социалната работа като САЩ[1] и Австралия[2] все по-често се провеждат такива проучвания. Целта на настоящата статия е да представи теоретичен анализ на предизвикателствата и възможностите, които отправят четвъртата индустриална революция и глобалните изменения върху развитието и управлението на социалната работа, от една страна, и от друга, да се изведат най-силно повлияните области от дейността на социалния работник. Също така друга цел е да се провокират дискусии по отношение на необходимите изменения в обучението и подготовката на специалистите в социалната сфера. Направените изводи и обобщения могат да послужат като отправна точка при стратегическото планиране и управление на социалните политики и развитието на социалната работа като наука и практика в бъдеще.

Социалната работа такава каквато я познаваме до сега

Социалната работа е сравнително нова наука, която се намира в преход от преднаучен към научен стадии (Шулман, Л., 1992, с. 25) и която „изгражда научна теория на емпирична основа“ (пак там). Социалната работа е наука с междудисциплинарен характер, тъй като тя използва множество теории, методи и техники от редица други науки като педагогика, психология, биология, право, етика и др. Това обстоятелство прави социалната работа като наука още по-гъвкава и отворена за нови теории и практики от други области на научното познание, които да използва и внедрява в своята собствена теория.

[1] Виж повече на: https://www.socialworker.com/extras/social-work-month-2019/the-future-of-social-work-thriving-growing-leading/ и https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/
[2] Виж повече на: https://insinght.study.csu.edu.au/work-beyond-2020-future-social-work/

Концептуализирането на социалната работа като наука се осъществява от началото на XX век, като дефинирането и рамкирането ѝ от тогава насам непрекъснато се изменя и допълва, за да стигне до последното международно изведено определение от 2014 г.: „Социалната работа е професия, основана на науката и практиката, която промотира социална промяна и развитие, социално единство, както и даване на права и свобода на хората. *Принципите на социалната справедливост, човешките права, колективната отговорност и уважение към различието заемат централно място в социалната работа*. Подкрепена от теории за социална работа, социални и хуманитарни науки, както и от местната култура социалната работа, ангажира хора и структури, за да реши различни житейски предизвикателства и да подобри благоденствието на хората“ (по: Боянова, В., 2018, 27–28). От своя страна У. Гордън определя основния център на социалната работа като „разположен около точката на съприкосновение (interface) или мястото на среща между личността и средата“ (по: Мерджанова, Я., Б. Господинов, 2002, с. 11). Социалната работа се осъществява от различни субекти като лица, организации и институции.

В индустриалното общество традиционните институции като семейство и църква отстъпват все повече на обособените нови специализирани социални институции, които поемат техните функции (Тепавичаров, И., 1999, с. 3). В сферата на социалната работа тези функции се вземат от институциите за социални грижи, „чиято основна функция е да подпомагат индивидите и/или групите в ситуации, когато те се сблъскват с проблеми, които не могат да разрешат сами или чрез помощта на традиционни институции“ (пак там). Тази функция[3] се осъществява с помощта на програми за социални грижи като:

- ✓ социални помощи;
- ✓ социални услуги;
- ✓ социални акции (пак там).

[3] Независимо от субекта (б.а., А.Г.).

Програмите за социални грижи съдържат набор от специфични дейности, които се извършват от социалните работници, за да се постигне тяхната цел и осъществи ефективно програмата. Е. Рангелова посочва, че социална дейност е „съвкупност от действия, чиято цел е оказване на помощ на нуждаещия се човек, независимо от неговата възраст, социален статус и социална роля. Това е разновидност на човешката дейност, която има за цел да се оптимизира субектната позиция на хората във всички сфери на дейност. Тя е свързана с оказване на помощ, подкрепа и защита на всички хора, които се нуждаят от това и особено на социално слабите. Реализирането на основната ѝ функция е възможно, ако се подбират и използват целесъобразно методите за общуване с нуждаещия се от помощ човек“ (Рангелова, Е., Г. Механджийска, 2009, с. 8).

Социалната работа се „разгръща в 16 клъстъра, които очертават основните дейности, реализирани от социалните работници:

1. Формална интервенция с индивидуални клиенти;
2. Текущо ръководство на отделен случай за специфичен клиент;
3. Обучение в адаптивни умения, необходими за всекидневния живот;
4. Свързване на клиентите с необходимите ресурси;
5. Оценка на ресурсите и активно посредничество в интерес на клиента;
6. Изготвяне и оценка на план за работа;
7. Оценяване на потребността от защита;
8. Организиране на специфични услуги за клиента;
9. Формална интервенция с групи;
10. Саморазвитие/обмен на информация;
11. Наблюдение на качеството;
12. Управление на персонала;
13. Текуща писмена работа;
14. Текущо ръководство на програма/административна единица;
15. Управление на организационните промени / външни отношения;

16. Планиране/дизайн/оценяване на програми“ (по Тепавичаров, И., 1999, 6–8).

За да извършва професионално и висококачествено социалните дейности, социалният работник е необходимо да притежава и следните три групи умения: социални, психолого-педагогически и управленски (по: Боянова, В., 2018, с. 30).

Основните целеви групи на социалния работник са: „деца, семейства, възрастни хора, безработни лица, хора със зависимости, с различни социално значими заболявания, с увреждания, бежанци, лица с ниски доходи, със суицидно поведение, с девиантно и деликвентно поведение и др.“ (пак там, с. 28).

Социалната работа се концептуализира и с помощта на множество модели[4] и подходи, които обясняват и описват обективната реалност, в която се намира социалната работа, и процеса на подпомагане. Основни модели са: „интеракционен, медицински, социален, договорен, технократски, еклектичен, житейски, феминистки, конфликтен и модел „практик-изследовател“ (пак там, 31–33). Тези модели са в основата на следните подходи „рефлексивно-терапевтичен, индивидуално-реформаторски, поведенчески, социалистическо-радикален, психосоциална терапия системно-екологичен и подход на кризисна интервенция“ (пак там, 34–35).

Индустриални революции. Поява на четвъртата индустриална революция

В световната човешка история се познават четири индустриални революции, чийто открития и изменения променят съществено развитието на човечеството. Първата индустриална революция води началото си с появата на технологията за производство на енергия от пара и изобретяването на паровия двигател (тв предаване „Международное обозрение“ от 29.01.2016 г. по Россия 24). Втората промишлена революция настъпва заедно с няколко нови открития, които

[4] „Понятието модел се използва, за да обозначи репрезентация на реалността. Хората създават модели, за да опростят обяснението или описанието на сложен процес или обект“ (Шулман, Л., 1992, с. 25).

променят индустрията отново генерално с появата на двигателя с вътрешно горене и електрификацията (пак там).

Третата революция започва през 80-те години на XX век, когато е на чалото на развитието на информационните технологии, използването на компютъра и зараждането на интернет (пак там).

Четвъртата индустриална революция според Клаус Шваб представлява „сливането на различни технологии – цифрови, физически, биологически“ (пак там), а Евгени Примаков добавя и „управленски“ (пак там). Това води до замъгляване на „линиите между физическата, дигиталната и биологическа сфера“ (Данаилов, Д., 2016, с. 11). Продукт на четвъртата индустриална революция се явява изкуственият интелект, с който познатите ни вече машини и роботи оживяват с гъвкавостта на човешкия интелект. Според архитекта-фантаст и футурист Артур Скижали-Вейс 2015 е крайъгълната година за роботите, така както 1995 г. за мобилните телефони (тв предаване „Наедине со всеми“ от 30.12.2014 г. по Първий канал Россия). „Четвъртата индустриална революция има потенциала да умножи доходите и да подобри качеството на живот на хората в глобалния свят. В същото време тя ще засили неравенството между хората; роботите и машините ще изместват хора; нараства пропастта между капитала и труда, създава се по-голямо социално напрежение“ (Данаилов, Д., 2016, с. 11). Четвъртата индустриална революция променя и процеса на глобализация почти във всички отрасли. Така например очакваните изменения до 2025 г. са изведени от Европейската комисия още през 2017 г. и изглеждат по следния начин:

- „**транспортът** – автомобили без шофьор и свързани към интернет автомобили, дронове или съвместно използване на автомобили,
- **енергетиката** – интелигентни енергийни мрежи, енергия от възобновяеми източници, децентрализирано производство на енергия,
- **хранително-вкусовата промишленост** – селскостопански практики, които не вредят на климата, разработване на приложения за намаляване на

хранителните отпадъци,

- **телекомуникациите** – по-мощни мрежи, виртуална реалност, виртуално работно пространство,
- **дистрибуцията** – нарастващо значение на електронната търговия,
- **финансовите услуги** – виртуални банки и застраховане, колективно финансиране,
- **промишленото производство** – автоматизация,
- **здравеопазването** – онлайн диагностика, нарастване на трансграничната мобилност на медицински специалисти“ (Документ за размисъл относно извличането на ползите от глобализация, Брюксел, 10.05.2017 г.).

Преминава се от постиндустриална към неоиндустриална икономика, която води след себе си засилване ролята на държавата и регионализиране на глобализацията (Милина, В., 2014, с. 24).

Влияние на четвъртата индустриална революция върху социалната работа

Технологичното развитие в науката оказва влияние в хуманитарната сфера и в социалните науки. До появата на четвъртата индустриална революция това влияние основно е по посока на подобряване на качеството на живот на хората, обективно извън човека, и в по-малка степен в човешките отношения и в развитието на социалните науки. Последната промишлена революция и технологичното развитие сериозно навлизат в полето на социалните науки, като вече предлагат „съвместни“ или дори паралелни решения на редица социални въпроси и проблеми. Те навлизат в човешките отношения не само като средство (за комуникация, за улеснение в бита, за образование и т.н.), но и като субект. Социалната работа като част от социалните науки също се влияе от настъпилите промени в технологичното развитие в световен мащаб. Как ще се случва това влияние и с какъв знак ще е – положителен или отрицателен – са основните въпроси, чиито отговори под формата на прогнози следват.

В *положителна посока* това влияние може да се наблюдава в създаването на роботи хуманоиди, които да бъдат лични асистенти и домашни помощници на хора в напреднала и старческа възраст и хора с увреждания. Още през 2015 г. се осъществява социална работа от роботи в Япония[5]. Използването на роботите като лични асистенти и домашни помощници е вече факт, показващ тяхната пригодност за този тип социална дейност. Това означава, че във времето те ще се използват все по-често като алтернатива на човека и ще подпомогнат осигуряването на такива специалисти на това ниво на социалната работа. Особено полезен ресурс те ще бъдат в крайно отдалечени населени места, с малко население, където се чувства сериозен недостиг на хора, желаещи да станат лични асистенти и домашни помощници на хора с увреждания. Също така ще се реши и проблемът с трудното намиране на хора, които да изпълняват тези длъжности при страдащите от множество и специфични заболявания (заразни и тежки множествени увреждания). До 2050 г. е напълно възможно тази замяна да стане факт в пълен обем. Не само това, но и роботите андроиди ще навлизат и в по-високите нива на социална работа. Съвсем възможно е те да станат и алтернатива на социалния асистент, след като те се справят без проблемно с професии като актьори[6], административни служители[7], певици[8] и т.н. В управле-

[5] Виж повече на „В Япония: роботи се грижат за възрастни хора“ – https://news.bnt.bg/bg/a/v-yaponiya-roboti-se-grizhat-za-vzrastni-khora

[6] Теспиан е първият робот актьор, способен да рецитира и представя различни етюди, с мимики и гримаси. Най-иновативното обаче е, че „той притежава способности да проявява и усеща настроения и чувства“, и това в началото на ерата на изкуствения интелект (тв предаване „Наедине со всеми“ от 30.12.2014 г. по Първий канал Россия).

[7] Ендрю Ньюленд, мениджър на компанията Tungsten Network, предлага софтуерни решения с използване на изкуствен интелект за автоматизирано администриране. „Компанията предлага софтуер за въвеждането на документи и тяхната обработка във финансови институции. Един чек се сканира и програмният продукт може сам да го обработва, да изчисли разходите, приходите, да подбере най-добрите условия и най-изгодните цени на продукта или продуктите в чека към момента на световния пазар, и дори още по-далече отива технологията, като прави изчисления каква ще е евентуалната печалба/загуба при определени избори и да предприеме действия по осъществяването на тази печалба“ (тв предаване „Международное обозрение“ от 29.01.2016 г. по Россия 24).

[8] Hatsune Miku – първата певица холограма със синтезиран от електронна програма глас, която е хит в Япония, а набира и популярност в света (https://www.shrineauditorium.com/events/detail/391024).

нието на социалната работа ще се включи и управление на роботи и технически средства по тяхното предоставяне и експлоатация. Също така с навлизането на тези нови „слети“ технологии ще се даде възможност за по-успешно протезиране или биопротезиране[9] на хората с увреждания и намаляване на зависимостта им от увреждането. На практика все по-голяма част от уврежданията ще могат да се протезират, както и все по-голяма част от по-тежките състояния ще могат успешно да се преодоляват на базата на новите биотехнически средства. Хората с увреждания ще бъдат „реконструирани“ или „биопротезирани“ и увреждането няма вече да е проблем, когато се поддава на биопротезиране. Това от своя страна ще доведе до нови социално-здравни услуги, свързани с подкрепа на хората при адаптирането с биопротезите.

Голяма част от административните услуги, предоставяни в момента от социални работници, работещи в по-административни структури, каквито се явяват в нашата страна дирекциите „Социално подпомагане“, също ще могат да се заменят от софтуерни продукти, което ще намали обема от този тип работа. Между впрочем този процес в първите си етапи вече е в ход и в България с електронизирането на данните чрез въвеждането на Интегрираната информационна система[10] (ИИС) през 2015 г. От тогава насам непрекъснато се разширяват обхватът и обемът от създадени и използвани електронни данни. Например „електронната поща се използва като терапевтичен инструмент, а специализираните смартфони помагат на пациентите да записват и изпращат информация за тяхното настроение до своите клиницисти и работещи по случая“ (https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/). Отдалеченото кон-султиране и предлагане на различни услуги в това число и социални също

[9] Според Юсеф Хесуани, изпълнителен директор на лаборатория по биотехнически изследвания, се правят опити например за „печатане на живи клетки“ и „достигане на нова щитовидна жлеза, отпечатана от биопринтера до 2018 г. в Русия“ (тв предаване „Наедине со всеми” от 30.12.2014 г. по Первий канал Россия).

[10] Виж повече на: Генчев, А. (2018) Проучване на въздействието от въвеждането на интегрирана информационна система в дирекции „Социално подпомагане“ върху условията на труд на социалните работници. – *ГСУ, Книга Социални дейности,* том 111, 5–50.

набират все по-голяма скорост в САЩ[11]. В Австралия в тази връзка се извежда проблемът с т.нар. тирания на разстоянието или проблемът с географското положение и достъпността на отдалечените селски райони при предоставянето на социални услуги (https://insinght.study.csu.edu.au/work-beyond-2020-future-social-work/). В тези две страни разстоянията са големи, което затруднява навременното и качествено предоставяне на социално-здравни услуги, въпреки че възможностите им да отделят средства за такъв тип услуги са по-големи спрямо някои малки, но икономически по-слаби страни, каквато е нашата страна. Технологиите на четвъртата индустриална революция ще премахната този проблем изцяло.

Обща негативна последица от настъпването на четвъртата индустриална революция е загубата на работни места. От една страна, „угрозата за човешкия капитал е очевидна. Нараства броят на съкратените работни места в Австралия, Бразилия, Китай, Франция“ (Данаилов, Д., 2016, с. 51). От друга страна, нарастват капиталите на малък кръг от хора, без да зависят от голям брой работници и служители. „Роботите и капиталите са вече заедно срещу хората. Давос 2016 бие тревога, че роботите изместват хора, че капиталите силно нарастват, а хората обедняват“ (пак там, с. 18). Изискванията за притежание на множество умения и знания, комбинирани от различни области на науката и техниката, ще се увеличават. „Талантът в много по-голяма степен от капитала може да бъде критичен фактор за производството, за бизнеса. От новото съотношение „роботи срещу хора“ ще последва все по-голямо разделение на пазара на „ниско образован с ниско платен“ дял и „високо образован с високо платен“ дял (пак там, с. 51). Темповете на преквалификация ще се увеличат. Така например изучаването на една професия в началото на трудовия живот на човека няма да гарантира неговото изхранване и материално обезпечаване до неговия край, а ще

[11] В САЩ „много правителствени организации също предлагат и покриват част от разходите за телездравни услуги. Американският департамент по въпросите на ветераните например предостави телездравни услуги за повече от 702 000 пациенти през 2016 г.“ (https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/).

се налага да променя на все по-къси интервали набора си от професионални знания и умения в различни области през живота си. Това ще доведе до големи маси от хора, които няма да се справят с динамиката на пазара на труда, и до увеличаване на безработицата и бедността в световен мащаб.

Специфичните негативни последици от настъпването на четвъртата индустриална революция за социалната работа могат да се сведат в три посоки.

Първата е изместването на социалния работник от роботи и софтуер в немалък кръг изпълнявани дейности. Ще се добави нова среда на работа на социалния работник – тази на дигиталния и виртуален свят. „Интернет мрежата завладява част от икономиката и бизнеса. Променя се връзката между капиталите и хората чрез т.нар. internet of things“ (пак там, с. 71). Това означава загуба на работни места на социалните работници в редица пазарни ниши в сферата на социалните услуги и администрацията. Означава и необходимост от преквалификация и нови и по-задълбочени познания в сферата на информационните технологии[12], етиката и правото[13], които да притежават социалните работници. Означава и подобряване на технико-технологичните условия на труд, което ще доведе до сериозни разходи за поддръжката на самата система на социалната работа.

Втората посока е в увеличаването на клиентите с потребности от социално подпомагане и социални услуги по посока обучения, квалификация и преквалификация. „Явна е потребността от промени в обучението на хората, от тяхната перманентна преквалификация“ (Данаилов, Д., 2016, с. 51). Ще се появи и нова социална група в неравностойно положение на пазара на труда – „дигитално

[12] В своята публикация „Новият социален работник“ Белоумини пише: „Техническата грамотност вече е културна компетентност ... подобно на нуждата от мултикултурализъм през 60-те години или непрекъснато етично обучение от края на XX век. Клиентите, които обслужваме, интегрират технологията в своя живот като тъкане на конец в плат. Технологията е друг цвят на нишката. Ако не оценяваме въздействието на технологиите върху нашите клиенти, то това не от полза за нашата професия“ (по https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/).

[13] „Насърчаване на образованието и практиката в социалната работа приоритетно в лидерство, етични и иновативни приложения на технологиите“ (https://www.socialworker.com/extras/social-work-month-2019/the-future-of-social-work-thriving-growing-leading/).

изостанали“ здрави, работоспособни, желаещи да работят, но с ниско технологично образование и/или трудно адаптивни спрямо технологиите.

Ще се чувства все по-силно необходимостта от въвеждането на нов вид обезщетения (тв предаване „Международное обозрение“ от 29.01.2016 г. по Россия 24) за загуба на работа в следствие на техническата революция под формата на безплатни преквалификационни курсове. До тази прогноза се стига и в анализите на Европейката комисия, която подчертава, че „Европа ще бъде изправена пред предизвикателството да извършва иновации в сферата на стратегическите технологии и да помага на работниците да придобият подходящите умения, за да се избегне увеличаване на недостига на умения на пазара на труда“ (Документ за размисъл относно извличането на ползите от глобализация, Брюксел, 10.05.2017 г.). Липсата на работа не води само до трудности по изхранването и материалното обезпечение на човека, но и до редица негативни прояви на девиантно и деликвентно поведение. Ако липсата на доход може сравнително лесно да се преодолее чрез социално подпомагане или чрез въвеждането на универсален безусловен минимален доход[14] или безусловен базов доход[15], каквито идеи има, то вкарването на смисъл в живота и ангажирането на хората в съзидателни трудови дейности ще е по-трудното решение на проблема.

Третата посока е по отношение на етично-правните въпроси от използването на технологиите. Появяват се редица етично-правни въпроси както по отношение на начина на физическо използване на технологиите, така и по отношение на изкуствения интелект и биотехнологиите. Къде ще е границата, до която не бива да се престъпва при подпомагане на индивида? Кой ще изработи и следи морално-етичните правила при използването на технологиите в социалната

[14] Виж повече например в: Шопов, Г. (2018) Целевото социално подпомагане на хоризонт 2020: развитие, постижения, стратегически рамки и перспективи. – (https://www.iki.bas.bg/files/TargetedSocialAssistance_Shopov.pdf).

[15] Виж повече например в „За експеримента с безусловния базов доход във Финландия от първа ръка“ (https://www.investor.bg/bloomberg-tv/461/a/za-eksperimenta-s-bezuslovniia-bazov-dohod-vyv-finlandiia-ot-pyrva-ryka-231684/).

сфера? Как ще се гарантира сигурността на данните, които ще стават все повече, по-лични и навлизащи по-навътре в територията на личността и във виртуалната среда? В САЩ по тези въпроси са разработени Стандарти за използване на технологиите в социалната работа. „Тези стандарти имат за цел да помогнат социалните работници да направят следното:

- поддържат и подобряват качеството на услугите, свързани с технологиите, които предоставят;
- включват технологиите в своите услуги;
- следят и оценяват начините, по които технологията се използва в техните услуги;
- информират клиентите, държавните регулаторни органи, застрахователните превозвачи и други за професионалните стандарти за използване на технологии при предоставяне на услуги за социална работа“ (https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/).

Разбира се, такива стандарти ще трябва да се разработват и актуализират непрекъснато, за да не се стигне до правен и морално-етичен вакуум.

Всичко казано до тук ще изисква и *нов тип управление* в социалните организации. На управленския състав ще се наложи да придобие нови умения за управление[16] на големи бази данни, на управление на роботи в качеството им на персонал; на управление на информацията[17]; на участие в разработването на софтуера за роботите и машините използвани в социалната работа; ще се увеличи и значението на етично-правните знания и умения. Управлението в социалната

[16] Според Игорь Ищенко, генерален директор на Технополис „Москва“: „Все повече ще навлиза още едно управление – на информационни системи и роботи, наред с традиционното – хора, материали, финанси“ (тв предаване „Международное обозрение“ от 29.01.2016 г. по Россия 24).

[17] „Роботите андроиди са много нужни, тъй като обемът от информация с всяка година и всяко десетилетие нараства в геометрическа прогресия. И така по мое мнение именно роботите андроиди ще ни позволят преживеем този шок и ще ни помогнат да не изпаднем в информационното претоварване, с което човека не може да се справи“ (тв предаване „Наедине со всеми“ от 30.12.2014 г. по Первий канал Россия).

сфера ще се усложни, а за осъществяването му ще са нужни все повече средства (материални, финансови, технологични и т.н.).

Други глобални изменения и влиянието им върху социалната работа

Наред с четвъртата индустриална революция в световен мащаб се наблюдават и други съпътстващи я изменения, като с най-пряка връзка със социалната работа са: увеличаване на населението и ограничаване на жизненото пространство; застаряване на населението (особено в Европа и Азия); замърсяване на околната среда и климатични промени; увеличаване на ножицата между бедни и богати. Тези изменения съществено влияят върху почти всички сфери на социално-икономическото развитие и жизнения стандарт на хората.

Увеличаване на населението и ограничаване на жизненото пространство

Населението в световен мащаб расте непрекъснато, като за последните 19 години ръстът му е с 26%.

Таблица 1. Численост на населението[18]

Година	Численост
2000	6,1 млрд. души
2019	7,7 млрд. души

Прогнозите на ООН са, че до края на настоящия век световното население може да достигне до 10,9 милиарда (https://www.economic.bg/bg/news/11/koga-naselenieto-na-sveta-shte-stigne-11-miliarda-dushi.html). Това увеличение не е равномерно и не засяга всички страни. България е сред 54-те страни (пак там), в които процесът е обратен, т.е. има намаляване на населението. Това означава, че миграционните процеси ще се увеличат. Натискът за разширяване на жизненото пространство, за търсене на ресурси и по-добро качество на живот ще се увеличи към държавите с по-малко население и по-малка гъстота. Последното

[18] По данни на ООН.

разширяване на жизненото пространство в световен мащаб е през XV–XVI век, с Великите географски открития, когато то е задоволило в немалка степен нуждите на развиващата се манифактурна икономика през този период. Причините, факторите и предпоставките за търсене на „нови земи“ тогава са актуални и днес (Николов, Й., 2018). Въпреки че до 30 години в нашата страна не се очаква прираст на населението (https://www.economic.bg/bg/news/11/koga-naselenieto-na-sveta-shte-stigne-11-miliarda-dushi.html), то тя ще бъде засегната от световната тенденция не по-малко. България трябва да подготви своята социална система за предизвикателствата на бежански вълни, работа в мултикултурна среда, приобщаване и работа с хора, притежаващи различни ценности и нагласи, и едновременно с това да запази традиционните такива на коренното население. Баланс, който трудно се постига и който се изгражда със стратегически политики отдалече. По отношение на управлението на социалните организации и социалната работа като цяло трябва да се залага все повече на планиране на ресурси и управление на запаси, от една страна, и на отработване на планове и стратегии за управление на кризи, от друга.

Застаряване на населението

Друга демографска тенденция е, че наред с увеличаване на населението се наблюдава и неговото застаряване. Според анализи до края на настоящия век „един на всеки четирима души ще бъде на 65 години или по-стар, докато един на 20 ще бъде под пет години“ (https://www.nationalgeographic.bg/?cid=120&article=8883). Тази тенденция силно се чувства в европейските и някои страни в Азия, като нашата страна е в челните позиции. Прогнозите са, че процесът на застаряване ще продължи, като „и двете групи ще растат в обратни посоки“ (пак там). Увеличаването на населението в напреднала и особено в старческа и намаляването на трудоспособното население поражда предизвика-телства пред икономиката, социалната и социално-осигурителната система на страните. Както отбелязва Белинда Кеш от университета „Чарлз Стърт“ в Австралия, „демограф-

ската промяна на застаряващото население води до значителни промени в здравеопазването и социалните грижи. Това е променящо се и динамично време за обществото, следователно и за социалната работа“ (https://insinght.study.csu.edu.au/work-beyond-2020-future-social-work/). Това зна-чи, че ще трябва да се вземат все по-широки мерки и политики за увеличаване на трудовия живот на населението, от една страна, и такива за ограничаване на достъпа до социалноосигурителните системи, от друга. В противен случай е възможно да се стигне до сериозни дисбаланси между социалноосигурителна система и системата на социалното подпомагане или увеличаване на дела на последната спрямо дела на първата. Ако това се случи, икономиките ще са пред сериозно предизвикателство да посрещнат нуждата от все по-увеличаващото се население на социално подпомагане без съществен принос в системите. Дали четвъртата индустриална революция ще спомогне да се минимизират ефектите от застаряването на населението, не е сигурно. Но е сигурна необходимостта от комплексност (различните системи като социално подпомагане, социалноосигурителна система и сферата на труда да са синхронизирани) и системност (дългосрочни и последователни социални политики и програми) в управлението на социалната работа.

Замърсяване на околната среда и климатични промени

Замърсяването на природата влияе по три основни начина върху социално-икономическата сфера. Първият е, че все по-големи територии стават частично или напълно негодни за живеене, с което допълнително се ограничават жизненото пространство и земеделските производствени площи. Второ, замърсяването и климатичните изменения са един от основните фактори, пораждащи и поддържащи миграцията на хората в световен мащаб. И трето, увеличават се средствата, необходими и отделяни от обществата за преодоляване на негативните последици от замърсяването и измененията в климата. Т.е. налага се все по-голям икономически и човешки ресурс за спася-

ването на все по-намаляващите природни ресурси, от които зависят първите два. Според доклад на Междуправителствената група експерти по изменение на климата (МГЕИК) от 2018 г. „за ограничаване на глобалното затопляне с 1,5° С са необходими мащабни и безпрецедентни изменения във всички аспекти на обществата“ (https://www.un.org/ru/climatechange/reports.shtml).

Според доклад по програмата на ООН по околна среда „има разрив между очакваните нива на изхвърлените газове към 2030 г. по отношение на съществуващите цели на нива на температурата от 2/1,5° С“. В доклада се отбелязва, че нивата на изхвърлените газове и отпадъци на глобално ниво растат, доколкото националните мерки за борба с измененията на климата се оказват недостатъчни (пак там).

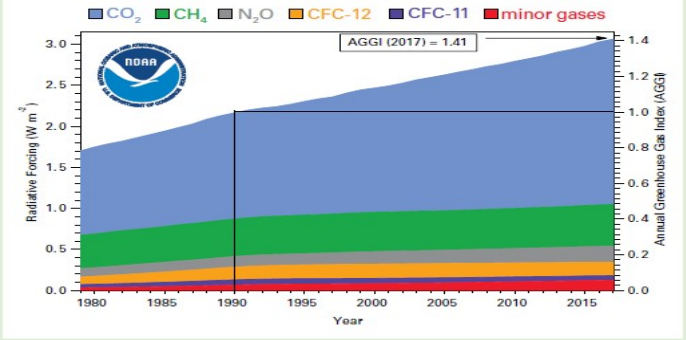

Figure 1. Atmospheric radiative forcing, relative to 1750, of LLGHGs and the 2017 update of the NOAA AGGI [4]

Диаграма 1. Данни за емисиите на парниковите газове за периода от 35 г.[19]

На този фон се появява нова област на социалната работа, наречена еко социална работа, която да посрещне тези предизвикателства. „Еко социалната работа – наричана още „екологична социална работа“, се занимава с това как проблемите на околната среда, като екстремни климатични събития и изменението на климата, засягат хората и общностите“ (https://insinght study.csu.

[19] Данни по WMO GREENHOUSE GAS BULLETIN No. 14 | 22 November 2018. https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=5455

edu.au/work-beyond-2020-future-social-work/). Според д-р Хедър Боето, специалист в тази област от университета „Чарлз Стърт“ в Австралия, професията социална работа „е подкрепена от ценностите на социалната справедливост и правата на човека и ние започваме да разбираме непропорционалното въздействие на изменението на климата върху хората в неравностойно положение независимо дали става въпрос за увреждане миграция, бежанци или бездомност. Всяка група, която страда от недостатък, често не е в състояние да се подготви за екстремно метеорологично събитие, по-малко е способна да реагира на екстремно събитие и е по-малко способна да се възстанови“ (https://insinght.study.csu.edu.au/work-beyond-2020-future-social-work/). Необходимостта от развитие на социалната работа в тази посока е очевидна. В бъдеще с нарастване на екологичните и климатични изменения в световен мащаб ще се увеличава значението на еко социалната работа.

По отношение на управлението на социалните организации и социалната работа важат същите характеристики и изменения както тези, представени за увеличаването на населението и ограничаване на жизненото пространство.

Увеличаване на ножицата между бедни и богати

Голямата ножица между бедни и богати и засилването на съсредоточаването на материалните блага в малка група хора е сериозно предизвикателство пред социалната система на всяка страна. По последни данни богатството на „първите милиардери (26[20]) възлиза на доходите на 3,8-те милиарда най-бедни хора на планетата“ (https://btvnovinite.bg/svetut/koncentracijata-na-bogatstvo-v-sveta-se-uvelichava.html). При продължаването на тази тенденция ще става все по-трудно да се изпълняват целите по преодоляване на бедността. Така например първата цел в „Програма за устойчиво развитие и

[20]Виж повече на: https://ofnews.bg/ikonomika/imaneto-na-26-miliarderi-e-kolkoto-na-polovinata-hora-po-sveta-695894.html

цели за устойчиво развитие (ЦУР)[21] до 2030 г.“ е „премахване на бедността във всичките ѝ форми навсякъде“. Тревожни са и данните за някои макроикономически показатели като дълговото натрупване. „В някои страни дългът към брутния вътрешен продукт (БВП) надхвърля 100%, което означава, че той е по-голям от цялата икономика на тези държави“ (https://money.bg/finance/darzhavite-s-nay-golemi-dalgove-v-sveta.html).

Високата задлъжнялост в световен план както между държавите, така и между фирмите е предпоставка за търсене на нови преразпределителни начини и форми на материалните блага, което може да доведе до конфликти и/или до икономическо и социално изоставане на цели държави и региони.

Осигуряването на потребностите и отговарянето на изискванията на съвременния човек (жилище, кола, телефон, облекло, образование и т.н.) за определен стандарт на живот става все по-трудна за постигане задача. Наред с това социалните лифтове са силно затруднени – запазване на професии и социален статус за определени родове само на базата на произхода и натрупания (или липсата на такъв) социален и материален капитал от рода, а не от качествата на отделния индивид (наследник) стават все по-видими.

Всичко това може да доведе до сериозно социално напрежение, от една страна, и да „товари“ социалната система от клиенти и разходи за отпускането на социални помощи и социални услуги, от друга. Финансирането на социалните организации все повече ще зависи от разнообрази допълнителни източници, като делът на частното финансиране ще се увеличава спрямо това на държавното. Това ще повлияе и в следваните мисия, ценности и начини на управлението на тези организации съобразно финансиращите лица.

[21] Според „Програма за устойчиво развитие и цели за устойчиво развитие (ЦУР) до 2030 г. 2015 е посочена като определяща за устойчивото развитие в цял свят. На 70-то Общо събрание на ООН на 25 септември 2015 г. световните лидери приеха нова глобална рамка за устойчиво развитие“ (Съобщение на комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и комитета на регионите Европейски действия за устойчивост 22.11.2016 г., с. 4).

Заключение и изводи

По *отношение на концептуализацията на социалната работа* междудисциплинарният характер на социалната работа ще се запази в по-голямата си част. Ще се добавят нови или засилят досега съществуващите области от науката с влияние върху социалната работа. Ще се добавят областите на технологиите и изкуствения интелект, информационните технологии и софтуерно инженерство, биотехнологиите, а ще разширят влиянието си педагогиката, психологията и етиката. Съвсем естествено е да се появи и нов модел, описващ новата реалност в социалната работа. Модел на биотехнопсихосоциална работа, съчетаващ сливането на четири сфери: биологическа (физическа), технологична (физическа – хардуер и виртуална/дигитална – софтуер), психологическа (психика) и социална (социално учене, човешки взаимоотношения и взаимоотношения човек – изкуствен интелект). Социалната работа ще се разглежда като работа през единна система, която използва всички ресурси на четирите сфери. Целта ще е чрез използването на методите, техниките и средствата на всяка от тях да се подобри социалното функциониране на индивида и връзката му със социалната, физическата, но и дигиталната среда. Изкуственият интелект и роботите ще се разглеждат като субект в социалната работа.

Характерът на труда на социалния работник ще се обуславя и продължи *да се развива* активно в шест направления:

- социално-педагогическа социална работа;
- социално-психологическа социална работа;
- социална и комуникационна сфера;
- еко социална работа;
- социална работа свързана с превенцията и корекционна дейност;
- организацията и управлението на социалната работа.

Ще се ограничи от:

- администрирането на социалната работа;

- лична помощ и грижа за бита;
- социално подпомагане в пари.

Все повече векторът на социалната работа ще преминава от подпомагане към превенция от здравни и социално-икономически проблеми.

Промяната и развитието на характера на труда на социалния работник в бъдеще ще породи и изменение в програмите за социални грижи, по които се осъществява социалната работа от социалните институции. Прогнозни *промени, които се очакват да настъпят в програмите за социални грижи,* са:

В програмите за социално подпомагане

- Ще се увеличат разходите за социално подпомагане, от една страна, и от друга, ще се променят изискванията за достъп и начините за определяне на социалните помощи (или през универсален базов минимален доход или през безусловен минимален доход или по друг начин, но в същата посока).
- Поява на нов вид обезщетения като например за загуба на работа в следствие на техническата революция, като това е най-добре да стане под формата на безплатни преквалификационни курсове, а не в директни плащания.

В програмите за социални услуги:

- Намаляване на броя лица с увреждания без възможност за дългосрочно и пожизнено, частично или пълно възстановяване на работоспособността им.
- Преориентиране на социалните услуги за хора с увреждания от пасивни към активни форми на социална подкрепа.
- Предоставянето на нови социални услуги на хората с увреждания (към адаптиране на биопротезираните, към обучение и подкрепа на работното място).
- Включването на нови субекти предоставящи социални услуги (личен асистент, домашен помощник, социален асистент) на хора с увреждания и хора в напреднала и старческа възраст в лицето на роботите.
- Увеличаване на броя хора в напреднала и старческа възраст получаващи социални услуги, а също развитие и разширяване разнообразието им.

- Увеличаване на социалните услуги, предоставяни под формата на обучения и преквалификация в трудовата сфера.
- Увеличаване на социалните услуги по преодоляването на проблеми със социалното учене поради продължаващата тенденция на отстъпване на традиционно семейство, трудовите колективи, църквата.
- Увеличаване на социалните услуги, свързани с превенцията от девиантно и деликвентно поведение.
- Увеличаване на социалните услуги в мултикултурна среда заради миграцията и увеличаването на влиянието на субкултурите в обществата.

В програмите за социални акции:

- Засилване на значението и ролята на този тип програми.
- Увеличаване на социалните акции, свързани с превенция от различни заболявания, зависимости и социално-икономически проблеми.

В управлението на социалните организации и политиките за социална работа:

- Управлението на човешките ресурси в социалните организации ще се обогати и усложни с навлизането на изкуствения интелект и роботите.
- Ролята и значението на управление на кризи и стратегическо планиране в социалната работа ще се увеличат.
- Ролята и значението на управление на информацията, етично-правната област също ще се увеличат.
- Ще се увеличи необходимостта от нови управленски знания и умения по отношение на технологиите, автоматизацията и използването на информация.

Към *основните целеви групи* ще се добавят и още нови като дигитално изостанали, биопротезирани, социални роботи асистенти (по отношение на тяхното програмиране и управление). Ще се добави и *нова група умения, които следва да притежава социалният работник* – технически и технологични.

С представения теоретичен анализ на предизвикателствата и възможностите, които отправят четвъртата индустриална революция и глобалните изменения върху развитието и управлението на социалната работа, както и с изведените прогнозни промени в областите на дейност на социалния работник, беше постигната заложената цел на статията. Остава анализът да провокира бъдещи дискусии сред научните среди за необходимите изменения в обучението и подготовката на специалистите в социалната сфера, които да посрещнат предизвикателствата, от една страна, а от друга, да се използват по най-ефективен начин възможностите на тези промени.

Използвана литература

Боянова, В. (2018) Целеви и функционални възможности на социалната работа. – В: Пътища на професионализма в социалната работа, 24–36. [Bojanova, V. (2018) Celevi i funkcionalni văzmožnosti na socialnata rabota. – *Pătišta na profesionalizma v socialnata rabota*, 24–36.]

В Япония: роботи се грижат за възрастни хора. – https://news.bnt.bg/bg/a/v-yaponiya-roboti-se-grizhat-za-vzrastni-khora – посетен на 24.02.2020 г. [V Japonija: roboti se grižat za văzrastni hora. – https://news.bnt.bg/bg/a/v-yaponiya-roboti-se-grizhat-za-vzrastni-khora – poseten na 24.02.2020 g.]

Генчев, А. (2018) Проучване на въздействието от въвеждането на интегрирана информационна система в дирекции „Социално подпомагане“ върху условията на труд на социалните работници. – *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“*, Книга Социални дейности, том 111, 5–50. [Genčev, A. (2018) Proučvane na văzdejstvieto ot văveždaneto na integrirana informacionna sistema v direkcii “Socialno podpomagane” vărhu uslovijata na trud na socialnite rabotnici. – *Godišnik na SU “Sv. Kliment Ohridski”*, Kniga “Socialni dejnosti”, tom 111, 5–50.]

Данаилов, Д. (2016) Четвъртата индустриална революция – роботи срещу хора, капитали срещу труда: Предизвикателства пред България, София : Изд. комплекс – УНСС. [Danailov, D. (2016) Četvărtata industrialna revoljucija – roboti sreštu hora, kapitali sreštu truda: Predizvikatelstvata pred Bălgarija, Sofija: Izd. kompleks – UNSS.]

Документ за размисъл относно извличането на ползите от глобализация, Брюксел, 10.05.2017 г. – https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/BG/COM-2017-240-F1-BG-MAIN-PART-1.PDF – посетен на 04.12.2019 г. [Dokument za razmisăl otnosno izvličaneto na polzite ot

globalizacija, Brjuksel, 10.05.2017 g. – https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/BG/ COM-2017-240-F1-BG-MAIN-PART-1.PDF - poseten na 04.12.2019 g.]

За експеримента с безусловния базов доход във Финландия от първа ръка. – https://www.investor.bg/bloomberg-tv/461/a/za-eksperimenta-s-bezuslovniia-bazov-dohod-vyv-finlandiia-ot-pyrva-ryka-231684/ – посетен на 28.11.2019 г. [Za eksperimenta s bezuslovnija bazov dohod văv Finlandija ot părva răka. - https://www.investor.bg/bloomberg-tv/461/a/za-eksperimenta-s-bezuslovniia-bazov-dohod-vyv-finlandiia-ot-pyrva-ryka-231684/ – poseten na 28.11.2019 g.]

Кога населението на света ще стигне 11 милиарда души. – https://www.economic.bg/bg/news/11/koga-naselenieto-na-sveta-shte-stigne-11-miliarda-dushi.html – посетен на 28.11.2019 г. [Koga naselenieto na sveta šte stigne 11 miliarda duši. – https://www.economic.bg/bg/news/11/koga-naselenieto-na-sveta-shte-stigne-11-miliarda-dushi.html – poseten na 28.11.2019 g.]

Мерджанова, Я., Господинов, Б. (2002) Професионален профил на социалния работник. – *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски”*, Факултет по педагогика, Книга Социални дейности том 96, 5–27. [Merdžanova, Ja., Gospodinov, B. (2002). Profesionalen profil na socialnija rabotnik. – *Godišnik na SU "Sv. Kliment Ohridski"*, Fakultet po pedagogika, Kniga "Socialni dejnosti" tom 96, 5-27.]

Милина, В. (2014. От постиндустриална към неоиндустриална икономика. – https://procon.bg/system/files/it4sec_reports_112.pdf – посетен на 24.02.2020 г. [Milina, V., (2014). Ot postindustrialna kăm neoindustrialna ikonomika. – https://procon.bg/system/files/it4sec_reports_112.pdf - posteten na 24.02.2020 g.]

Рангелова, Е., Г. Механджийска (2009) Методи на социалната работа. [Rangelova, E., i G. Mehandžijska, (2009). Metodi na socialnata rabota.]

Тв предаване „Международное обозрение“ от 29.01.2016 г. Россия 24. – https://politobzor.net/79820-mezhdunarodnoe-obozrenie-29012016.html – посетен на 24.02.2020 г. [Tv predavane "Meždunarodnoe obozrenie" ot 29.01.2016 g. Rossija 24. – https://politobzor.net/79820-mezhdunarodnoe-obozrenie-29012016.html – poseten na 24.02.2020 g.]

Тв предаване „Наедине со всеми“ от 30.12.2014 г. Первий канал Россия – https://www.1tv.ru/shows/naedine-so-vsemi/vypuski/vzglyad-v-buduschee-naedine-so-vsemi-vypusk-ot-30-12-2014 – посетен на 24.02.2020 г. [Tv predavane "Naedine so vsemi" ot 20.12.2014 g. Pervij kanal Rossija – https://www.1tv.ru/shows/naedine-so-

vsemi/vypuski/vzglyad-v-buduschee-naedine-so-vsemi-vypusk-ot-30-12-2014 – poseten na 24.02.2020 g.]

Населението на света остарява 24.07.2019 г. – https://www.nationalgeographic.bg/?cid=120&article=8883 – посетен на 28.02.2019 г. [Naselenieto na sveta ostarjava 24.07.2019 g. – https://www.nationalgeographic.bg/?cid=120&article=8883 – poseten na 28.02.2019 g.]

Николов, Й. (2018) Географски открития Велики географски открития. – https://istorianasveta.eu/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5/%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F/749-%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F.html – посетен на 12.12.2019 г. [Nikolov, J. (2018) Geografski otkritija Veliki geografski otkritija. - https://istorianasveta.eu/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5/%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F/749-%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8F.html – poseten na 12.12.2019 g.]

Сайт на ООН. – https://www.un.org/ru/climatechange/reports.shtml – посетен на 04.12.2019 г. [Sajt na OON. – https://www.un.org/ru/climatechange/reports.shtml – poseten na 04.12.2019 g.]

Стойчева, М. (2017) Държавите с най-големи дългове в света. – https://money.bg/finance/darzhavite-s-nay- golemi-dalgove-v-sveta.html - посетен на 04.12.2019 г. [Stojčeva, M. (2017) Dăržavite s naj-golemi dălgove v sveta – https://money.bg/finance/darzhavite-s-nay-golemi-dalgove-v-sveta.html – poseten na 04.12.2019 g.]

Тепавичаров, И. (1999) Измерване и оценяване в дейността на социалния работник. [Tepavičarov, I. (1999) Izmervane i ocenjavane v dejnostta na socialnija rabotnik.]

Шопов, Г. (2018) Целевото социално подпомагане на хоризонт 2020: развитие, постижения, стратегически рамки и перспективи. – https://www.iki.bas.bg/files/TargetedSocial Assistance_ Shopov.pdf – посетен на 04.12.2019 г. [Šopov, G. (2018) Celevoto socialno podpomagane na horizont 2020: razvitie, postiženija, strategičeski. – https://www.iki.bas.bg/files/Targeted SocialAssistance_Shopov.pdf – poseten na 04.12.2019 g.]

Шулман, Л. (1992) Изкуството да се помага на индивиди, семейства и групи. [Šulman, L., (1992). Izkustvoto da se pomaga na individi, semejstva I grupi.]

WMO GREENHOUSE GAS BULLETIN No. 14 | 22 November 2018 https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=5455 – посетен на 04.12.2019 г. [WMO GREENHOUSE GAS BULLETIN No. 14 | 22 November 2018 https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=5455 – poseten na 04.12.2019 g.]

The Future of Social Work – https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/ – посетен на 02.03.2020 г. [The Future of Social Work – https://onlinemsw.fordham.edu/blog/social-work-careers-jobs/ – poseten na 04.12.2019 g.]

The Future of Social Work: Thriving, Growing, Leading – https://www.socialworker.com/extras/social-work-month-2019/the-future-of-social-work-thriving-growing-leading/ – посетен на 02.03.2020.

Work Beyond 2020: social work – https://insinght.study.csu.edu.au/work-beyond-2020-future-social-work/ – посетен на 02.03.2020 г.

https://btvnovinite.bg/svetut/koncentracijata-na-bogatstvo-v-sveta-se-uvelichava.html – посетен на 02.03.2020 г.

https://ofnews.bg/ikonomika/imaneto-na-26-miliarderi-e-kolkoto-na-polovinata-hora-po-sveta-695894.html – посетен на 02.03.2020 г.

https://www.shrineauditorium.com/events/detail/391024 – посетен на 02.03.2020 г.

За автора:

Атанас Генчев е асистент в катедра „Социална работа“ на Факултет по педагогика на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Контакти: atanas.fp05@gmail.com